Ι. ΣΤΑΛΙΝ

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΥΛΙΣΜΟΣ

Ο διαλεχτικός υλισμός είναι η κοσμοθεωρία του μαρξιστικού-λενινιστικού κόμματος. Ονομάζεται διαλεχτικός υλισμός γιατί ο τρόπος που αντικρύζει τα φυσικά φαινόμενα, η μέθοδος του για τη μελέτη των φυσικών φαινομένων, η μέθοδός του για τη γνώση των φαινομένων αυτών, είναι διαλεχτική και η ερμηνεία που δίνει στα φαινόμενα της φύσης, η αντίληψή του για τα φαινόμενα της φύσης, η θεωρία του είναι υλιστική.

Ο ιστορικός υλισμός είναι η επέκταση των θέσεων του διαλεχτικού υλισμού στη μελέτη της κοινωνικής ζωής, η εφαρμογή των θέσεων του διαλεχτικού υλισμού στα φαινόμενα της κοινωνικής ζωής, στη μελέτη της κοινωνίας, στη μελέτη της ιστορίας της κοινωνίας.

Ο Μαρξ και ο Ένγκελς χαρακτηρίζοντας τη διαλεχτική τους μέθοδο αναφέρονται συνήθως στο Χέγκελ (Έγελο), σαν το φιλόσοφο που διατύπωσε τα βασικά χαρακτηριστικά της διαλεκτικής. Αυτό όμως δε σημαίνει πως η διαλεχτική του Μαρξ και του Ένγκελς ταυτίζεται με τη διαλεχτική του Χέγκελ. Στην πραγματικότητα ο Μαρξ και ο Ένγκελς πήραν από τη διαλεχτική του Χέγκελ μόνο το <<λογικό της πυρήνα>>, απορρίπτοντας το χεγκελιανό ιδεαλιστικό περικάλυμμα και αναπτύσσοντας τη διαλεχτική παραπέρα, έτσι που της έδωσαν τη σύγχρονη επιστημονική όψη.

<<Η διαλεχτική μου μέθοδος, λέει ο Μαρξ, στη βάση της όχι μονάχα διαφέρει από τη χεγκελιανή μέθοδο, μα είναι ακριβώς το αντίθετό

της. Για το Χέγκελ η πορεία της νόησης που με το όνομα <<ιδέα>> τη μετατρέπει σε αυθυπόστατο υποκείμενο είναι ο δημιουργός του πραγματικού και το πραγματικό είναι απλώς το εξωτερικό της φανέρωμα. Για μένα αντίθετα το ιδεατό δεν είναι παρά το υλικό μεταφερμένο στο ανθρώπινο κεφάλι και μετασχηματισμένο μέσα σ' αυτό>>. (Κ. Μαρξ, Επίλογος στη δεύτερη γερμανική έκδοση του 1ου τόμου του <<Κεφαλαίου>>).

Χαρακτηρίζοντας τον υλισμό τους, ο Μαρξ και ο Ένγκελς αναφέρονται συνήθως στο Φόϋερμπαχ σαν το φιλόσοφο που αποκατάστησε τον υλισμό στα δικαιώματά του. Αυτό όμως δεν θα πει πως ο υλισμός του Μαρξ και του Ένγκελς ταυτίζεται με τον υλισμό του Φόϋερμπαχ. Στην πραγματικότητα ο Μαρξ και ο Ένγκελς πήραν από τον υλισμό του Φόϋερμπαχ μονάχα το <<βασικό πυρήνα>>, αναπτύσσοντας τον παραπέρα σε επιστημονική φιλοσοφική θεωρία του υλισμού και απορρίπτοντας τα ιδεαλιστικά και θρησκευτικοηθικά του επιστρώματα. Είναι γνωστό πως ο Φόϋερμπαχ, υλιστής στη βάση του, εξεγειρόταν ενάντια στην ονομασία υλισμός. Ο Ένγκελς έλεγε πολλές φορές πως ο Φόϋερμπαχ <<παρά την υλιστική βάση, δεν απελευθερώθηκε από τα παλιά ιδεαλιστικά δεσμά>>, πως ο <<πραγματικός ιδεαλισμός του Φόϋερμπαχ>> βγαίνει στο φανερό μόλις φτάσουμε στην ηθική του και στη φιλοσοφία της θρησκείας. (Κ. Μαρξ και Φ. Ένγκελς, Άπαντα, τομ. 14ος, σελ. 652-654) (*).

(*) Σημ. Μεταφρ. : Όλες οι παραπομπές γίνονται στις ρωσικές εκδόσεις.

Η λέξη διαλεχτική προέρχεται από το ελληνικό ρήμα <<διαλέγω>>, που σημαίνει συζητώ, κάνω πολεμική. Στην αρχαιότητα λέγοντας διαλεχτική, εννοούσαν την τέχνη να φτάνει κανείς στην αλήθεια ανακαλύπτοντας τις αντιθέσεις που κλείνει ο συλλογισμός του αντιπάλου και ξεπερνώντας τις αντιθέσεις αυτές. Όρισμένοι φιλόσοφοι της αρχαιότητας θεωρούσαν, πως η ανακάλυψη των αντιφάσεων της σκέψης και η σύγκρουση των αντιθέτων γνωμών είναι το καλύτερο μέσο για να βρεθεί η αλήθεια. Ο διαλεχτικός αυτός τρόπος της σκέψης επεκτάθηκε έπειτα στα φαινόμενα της φύσης και έγινε η διαλεχτική μέθοδος για τη γνώση της φύσης. Η μέθοδος αυτή θεωρούσε τα φαινόμενα της φύσης σα φαινόμενα που αιώνια κινούνται και μεταβάλλονται και την εξέλιξη της φύσης σαν αποτέλεσμα της αλληλενέργειας των αντίθετων δυνάμεων μέσα στη φύση.

Στη βάση της η διαλεχτική είναι πέρα για πέρα αντίθετη από τη μεταφυσική. 1. Η μαρξιστική διαλεχτική μέθοδος έχει τα ακόλουθα βασικά χαρακτηριστικά: α) Σε αντίθεση με τη μεταφυσική, η διαλεχτική εξετάζει τη φύση όχι σα μιά τυχαία συσσώρευση αντικειμένων, φαινομένων που είναι ξεκομμένα το ένα από το άλλο, απομονωμένα το ένα από το άλλο και ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, αλλά σαν ένα συναρτημένο ενιαίο σύνολο, όπου τα αντικείμενα, τα φαινόμενα συνδέονται οργανικά το ένα με το άλλο, εξαρτώνται το ένα από το άλλο και καθορίζουν το ένα το άλλο.

Γι' αυτό η διαλεχτική μέθοδος θεωρεί πως κανένα φαινόμενο της φύσης δε μπορεί να γίνει κατανοητό αν το πάρουμε απομονωμένο από τα γύρω φαινόμενα, γιατί οποιοδήποτε φαινόμενο, σε οποιοδήποτε τομέα της φύσης, μπορεί να μετατραπεί σε παραλογισμό αν το θεωρήσουμε έξω από τις τριγυρινές συνθήκες, αν το αποσπάσουμε από τις συνθήκες αυτές. Και απεναντίας, οποιοδήποτε φαινόμενο μπορεί να κατανοηθεί και να στηριχθεί αν εξεταστεί στην αδιάσπαστη σύνδεσή του με τα τριγύρω φαινόμενα, τέτοιο που το καθορίζουν τα τριγύρω του φαινόμενα.

β) Σε αντίθεση με τη μεταφυσική, η διαλεχτική εξετάζει τη φύση όχι σα μια κατάσταση ηρεμίας και ακινησίας, στασιμότητας και αμεταβλητότητας, μα σα μια κατάσταση αδιάκοπης κίνησης και αλλαγής, αδιάκοπης ανανέωσης και εξέλιξης, όπου πάντα κάτι γεννιέται και αναπτύσσεται, κάτι καταστρέφεται και τελειώνει τη ζωή του.

Γι' αυτό η διαλεχτική μέθοδος θέλει να εξετάζονται τα φαινόμενα όχι μόνο από την άποψη της αμοιβαίας τους σχέσης και του αλληλοκαθορισμού τους, μα ακόμα από την άποψη της κίνησής τους, της αλλαγής τους, της εξέλιξής τους, από την άποψη της εμφάνισής και της απονέκρωσής τους.

Η διαλεχτική μέθοδος δε θεωρεί το σημαντικότερο από όλα εκείνο που σε μια δοσμένη στιγμή φαίνεται σταθερό, μα αρχίζει κιόλας να αργοπεθαίνει, αλλά κείνο που γεννιέται και αναπτύσσεται, ακόμα και αν

σε μιά δοσμένη στιγμή φαίνεται ασταθές, γιατί για τη διαλεχτική μέθοδο ακατανίκητο είναι μονάχα κείνο που εμφανίζεται και αναπτύσσεται.

<<Ολόκληρη η φύση, λέει ο Ένγκελς, από τα πιο ελάχιστα μόρια ως τα μεγαλύτερα σώματα, από τον κόκκο του άμμου ως τον ήλιο, από το πρώτιστο (πρωταρχικό ζωντανό κύτταρο σημ. της σύνταξης) ως τον άνθρωπο, βρίσκεται σε μιά αιώνια κατάσταση εμφάνισης και εξαφάνισης, σε μιά αδιάκοπη ροή, σε μιά ακατάπαυστη κίνηση και αλλαγή>>. (Στο ίδιο έργο, σελ. 484).

Γι' αυτό, λέει ο Ένγκελς, η διαλεχτική <<παίρνει τα πράγματα και τις νοητικές τους αντανακλάσεις κυρίως στην αμοιβαία τους σχέση, στην αμοιβαία περιπλοκή τους, στην κίνησή τους, στην εμφάνιση και την εξαφάνισή τους>>. (Κ. Μαρξ και Φ.Ένγκελς, Άπαντα, τομ. 14ος, σελ. 23).

γ) Αντίθετα από τη μεταφυσική, η διαλεχτική εξετάζει την πορεία της εξέλιξης όχι σα μιά απλή πορεία ανάπτυξης, όπου οι ποσοτικές αλλαγές δεν οδηγούν σε ποιοτικές αλλαγές, αλλά σαν τέτοια εξέλιξη, που περνά από τις ασήμαντες και λανθάνουσες ποσοτικές αλλαγές σε αλλαγές φανερές, σε αλλαγές ριζικές, σε αλλαγές ποιοτικές, όπου οι ποιοτικές αλλαγές δεν επέρχονται βαθμιαία αλλά γρήγορα, ξαφνικά, σαν αλματικό πέρασμα από τη μιά κατάσταση στην άλλη, δεν επέρχονται τυχαία αλλά με νομοτέλεια, επέρχονται σαν αποτέλεσμα της συσσώρευσης ανεπαίσθητων και βαθμιαίων ποσοτικών αλλαγών.

Γι' αυτό η διαλεχτική μέθοδος θεωρεί ότι την πορεία της εξέλιξης δεν πρέπει να την καταλαβαίνουμε σαν κυκλική κίνηση, όχι σαν μιά απλή επανάληψη του δρόμου που διατρέξαμε, μα σαν κίνηση προχωρητική, κίνηση ανοδική, σαν το πέρασμα από την παλιά ποιοτική κατάσταση σε καινούργια ποιοτική κατάσταση, σαν εξέλιξη από το απλό στο σύνθετο, από το κατώτερο στο ανώτερο.

<<Η φύση, λέει ο Ένγκελς, είναι η λυδία λίθος της διαλεχτικής και οι σύγχρονες φυσικές επιστήμες έδωσαν για τη δοκιμή αυτή εξαιρετικά πλούσιο υλικό που κάθε μέρα πληθαίνει μ' αυτό απόδειξαν πως στη φύση, σε τελευταία ανάλυση, όλα γίνονται διαλεχτικά και όχι μεταφυσικά, πως η φύση δεν κινείται μέσα σ' έναν αιώνια ομοιογενή κύκλο, που διαρκώς επαναλαμβάνεται εξαρχής, μα πως ζει μιά πραγματική ιστορία. Εδώ πρέπει ν' αναφέρουμε πρώτα απ' όλα το Ντάρβιν που έδωσε ένα γερό χτύπημα στη μεταφυσική αντίληψη της φύσης, αποδείχνοντας πως ολόκληρος ο σημερινός οργανικός κόσμος, τα φυτά και τα ζώα και συνεπώς και ο άνθρωπος, είναι το προϊόν μιάς εξελιχτικής πορείας, που συνεχιζόταν εκατομμύρια χρόνια>>. (Στο ίδιο έργο, σελ. 23)

Χαρακτηρίζοντας τη διαλεχτική ανάπτυξη σαν πέρασμα από ποσοτικές αλλαγές σε ποιοτικές αλλαγές, ο Ένγκελς λέει: <<Στη φυσική... κάθε αλλαγή είναι το πέρασμα από την ποσότητα στην ποιότητα, συνέπεια της ποσοτικής αλλαγής στην ποσότητα της κίνησης οποιασδήποτε μορφής, είτε

περιέχεται μέσα στο σώμα είτε του μεταδόθηκε απ' έξω. Έτσι π.χ. η θερμοκρασία του νερού στην αρχή δεν έχει σημασία για την υγρή του κατάσταση. Αν όμως αυξήσουμε ή ελαττώσουμε τη θερμοκρασία του νερού έρχεται μιά στιγμή που η κατάσταση αυτής της συνοχής μεταβάλλεται και το υγρό νερό μετατρέπεται στη μιά περίπτωση σε ατμό και στην άλλη σε πάγο... Έτσι είναι απαραίτητο ηλεκτρικό ρεύμα με ένα μίνιμουμ ένταση για να δώσει φως ένα σύρμα από πλατίνη έτσι κάθε μέταλλο έχει τη θερμοκρασία της τήξης του έτσι κάθε υγρό, κάτω από μιά δοσμένη πίεση έχει το καθορισμένο σημείο ψύξης και βρασμού, αρκεί να μπορούμε με τα μέσα που διαθέτουμε να πετύχουμε την αντίστοιχη θερμοκρασία έτσι, τέλος, το κάθε αέριο έχει ένα κρίσιμο σημείο, όπου με την αντίστοιχη πίεση και ψύξη μπορεί να υγροποιηθεί.. Οι σταθερές, όπως λένε στη φυσική (σημεία περάσματος από μιά κατάσταση σε άλλη σημ. της σύνταξης) δεν είναι τις πιο πολλές φορές τίποτ' άλλο παρά τα σημεία, οι κόμποι, όπου η πρόσθεση ή η αφαίρεση κίνησης προκαλεί την ποιοτική αλλαγή στην κατάσταση του αντίστοιχου σώματος, όπου συνεπώς η ποσότητα μετατρέπεται σε ποιότητα>>. (Στο ίδιο έργο, σελ. 527-528).

Περνώντας παρακάτω στη χημεία, ο Ένγκελς συνεχίζει: <<Μπορούμε να πούμε πως η χημεία είναι η επιστήμη των ποιοτικών αλλαγών των σωμάτων,όπου γίνονται κάτω από την επίδραση της αλλαγής στην ποσοτική σύνθεση. Αυτό ήταν κιόλας γνωστό και στον ίδιο το Χέγκελ.... Ας

πάρουμε το οξυγόνο: όταν εδώ ενωθούν τρία άτομα και όχι δύο, όπως συνήθως, έχουμε μπροστά μας το όζον, σώμα που ξεχωρίζει καθαρά από το συνηθισμένο οξυγόνο και με τη μυρωδιά του και με την ενέργειά του. Και τι να πει κανένας για τις διάφορες αναλογίες που το οξυγόνο ενώνεται με το άζωτο ή με το θειάφι, που κάθεμιά τους δίνει κ' ένα σώμα ποιοτικά διαφορετικό απ' όλα τα άλλα!>> (Στο ίδιο έργο, σελ. 528)

Τέλος κριτικάροντας τον Ντύρινγκ, που κακολογεί σε όλα το Χέγκελ μόλο που δανείζεται στα κρυφά την περίφημή του θέση, πως το πέρασμα από το βασίλειο του κόσμου δίχως αισθήσεις στο βασίλειο του κόσμου με αισθήσεις, από το βασίλειο του ανόργανου κόσμου στο βασίλειο της οργανικής ζωής, είναι ένα άλμα σε μια καινούργια κατάσταση, ο Ένγκελς λέει:

<<Αυτή είναι ακριβώς η Χεγκελιανή,κομπογραμμή των μετρικών σχέσεων, όπου σε ορισμένα σημεία, τους κόμπους, μια καθαρά ποσοτική αύξηση ή ελάττωση προκαλεί το ποιοτικό άλμα, όπως λογουχάρη στην περίπτωση του νερού που θερμαίνεται ή ψύχεται, όπου το σημείο βρασμού και το σημείο ψύξης είναι οι κόμποι,όπου, κάτω από κανονική πίεση, συντελείται το άλμα σε μια καινούργια κατάσταση της ύλης, όπου συνεπώς η ποσότητα μετατρέπεται σε ποιότητα>>. (Στο ίδιο έργο, σελ. 45-46).

Αντίθετα με τη μεταφυσική,η διαλεχτική ξεκινάει από την άποψη, πως τα αντικείμενα και τα φαινόμενα της φύσης κλείνουν μέσα τους

εσωτερικές αντιθέσεις,γιατί όλα έχουν τη θετική και την αρνητική τους πλευρά, το παρελθόν τους και το μέλλον τους, όλα έχουν στοιχεία που εξαφανίζονται και στοιχεία που αναπτύσσονται, πως η πάλη των αντιθέσεων αυτών, η πάλη ανάμεσα στο παλιό και στο καινούργιο, ανάμεσα σε κείνο που πεθαίνει και σε κείνο που γεννολογιέται, ανάμεσα σε κείνο που ζει το τέλος του και σε κείνο που αναπτύσσεται, είναι το εσωτερικό περιεχόμενο της μετατροπής των ποσοτικών αλλαγών σε ποιοτικές.

Γι' αυτό η διαλεχτική μέθοδος θεωρεί πως η πορεία της εξέλιξης από το κατώτερο στο ανώτερο δε γίνεται σα μια αρμονική εξέλιξη των φαινομένων, μα σαν ξεσκέπασμα των αντιθέσεων που υπάρχουν μέσα στα πράγματα, τα φαινόμενα, σαν <<πάλη>> ανάμεσα σε αντίθετες τάσεις, που δρουν πάνω στη βάση των αντιθέσεων αυτών.

<<Στην κυριολεξία της η διαλεχτική,λέγει ο Λένιν, είναι η μελέτη των αντιθέσεων μέσα στην ίδια την ουσία των πραγμάτων>>.(Λένιν,Φιλοσοφικά τετράδια,σελ.263).

Και παρακάτω:

<<Η εξέλιξη είναι η <<πάλη>> των αντιθέσεων>>. (Λένιν, Άπαντα, τομ. 13ος , σελ. 301).

Αυτά είναι με λίγα λόγια τα βασικά χαρακτηριστικά της μαρξιστικής διαλεχτικής μεθόδου.

Δεν είναι δύσκολο να καταλάβουμε τι τεράστια σημασία έχει η

επέκταση των αρχών της διαλεχτικής μεθόδου στη μελέτη της κοινωνικής ζωής, στη μελέτη της ιστορίας της κοινωνίας, τι τεράστια σημασία έχει η εφαρμογή των θέσεων αυτών στην ιστορία της κοινωνίας, στην πραχτική δράση του κόμματος του προλεταριάτου.

Αν δεν υπάρχουν στον κόσμο απομονωμένα φαινόμενα, αν όλα τα φαινόμενα συνδέονται μεταξύ τους και καθορίζονται το ένα από το άλλο, είναι φανερό πως κάθε κοινωνικό σύστημα και κάθε κοινωνικό κίνημα μέσα στην ιστορία πρέπει να κρίνεται όχι από την άποψη της <<αιώνιας δικαιοσύνης>>, ή κάποιας άλλης ιδέας από τα πριν παρμένης, όπως κάνουν συχνά οι ιστορικοί, μα από την άποψη των όρων που γέννησαν αυτό το σύστημα και αυτό το κοινωνικό κίνημα και που συνδέονται μ'αυτό.

Το σύστημα της δουλείας στις σημερινές συνθήκες θα ήταν ακατανόητο, ένας παραλογισμός. Το σύστημα όμως της δουλείας μέσα στις συνθήκες του συστήματος της πρωτόγονης κοινότητας στην περίοδο της αποσύνθεσής του είναι ένα φαινόμενο ολότελα κατανοητό και νομοτελές, γιατί σημαίνει ένα βήμα προς τα μπρος σε σύγκριση με το σύστημα της πρωτόγονης κοινότητας.

Το αίτημα της αστικής λαοκρατικής δημοκρατίας (république démocratique) μέσα στις συνθήκες του τσαρισμού και της αστικής κοινωνίας, ας πούμε στη Ρωσία του 1905,ήταν πέρα για πέρα κατανοητό, σωστό και επαναστατικό αίτημα, γιατί τότε η αστική δημοκρατία σήμαινε